

PADDENSTOELENNIEUWS UIT GRONINGEN – I GRONINGEN IN VOGELVLUCHT

Kor Raangs¹ & Inge Somhorst²

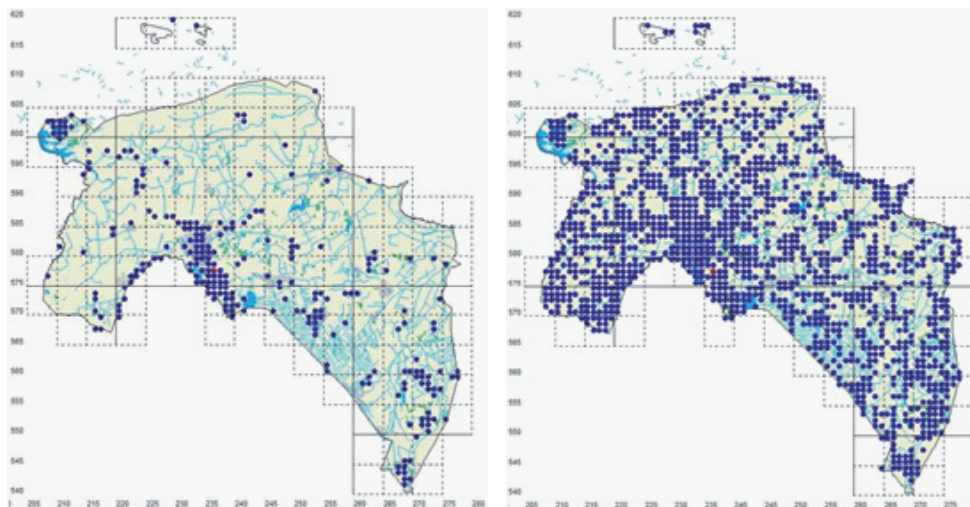
¹Waterland 100, 9734 BK Groningen ²Meidoornlaan 43, 9756 BN Glimmen

Raangs, K. & Somhorst, I. 2012. News about the fungi in Groningen. *Coolia* 55(2): 49–54.

This is the first paper in a series on the macrofungi of the province of Groningen. We describe the great variety of soil and vegetation types in the area, and illustrate the associated fungi by brief sketches of a few sites with high mycological value.

Afgelopen jaar is in de provincie Groningen een nieuwe inventarisatieronde van start gegaan. Tevens is in de vorige *Coolia* de Binnenlandse Werkweek aangekondigd die dit jaar in Groningen wordt gehouden. Een dubbele aanleiding om een artikelenserie over mycologisch Groningen te starten.

In dit eerste artikel brengen we de diversiteit aan Groningse biotopen voor het voetlicht, door enkele zeer verschillende en mycologisch interessante terreinen te beschrijven die samen een beeld geven van wat onze provincie zo rijk maakt. In de jaren 1989–1997 is een groot inventarisatieproject uitgevoerd in de provincie Groningen, waaraan toen zelfs twee werkweken hebben bijgedragen. Bij aanvang werd Groningen gezien als één van de zorgenkindjes van de landelijke kartering. Grote delen van Groningen waren wit gebied. Door dit project werden verspreid door de provincie een heleboel mycologische pareltjes ontdekt. Tot een atlas is het destijds niet gekomen, maar Groningen is toen wel op de kaart gezet (Figuur 1).

Figuur 1. Kilometerhokken met waarnemingen vóór 1989 (links) en tussen 1989 en 1997 (rechts).

De MWG¹ pakt nu de draad weer op met een nieuwe inventarisatieronde. Om misverstanden te voorkomen wordt hier op voorhand vermeld dat we geen atlas gaan uitgeven. Wel zullen publicaties verschijnen in de vorm van artikelen, rapporten en inventarisatieverslagen. Naast de kartering zelf zal aandacht worden besteed aan ecologische gegevens. Deze zullen worden gebruikt in contacten met overheden en terreinbeheerders, enerzijds om beheersadviezen te geven tot behoud of verhoging van soortendiversiteit, anderzijds om te wijzen op de indicatieve waarde van paddenstoelen voor de kwaliteit van een terrein. Terreinen die tijdens de inventarisatieronde in de jaren 1989–1997 zijn bezocht, worden nu opnieuw geïnventariseerd om zo wellicht iets te kunnen zeggen over verandering over de jaren.

Grondsoorten en biotopen

Groningen heeft een rijke variatie aan grondsoorten en vele overgangen ertussen (Figuur 2). Juist deze diversiteit maakt Groningen mycologisch zo interessant. We bespreken hier de belangrijkste biotopen op basis van de plantengeografische districten, die gerelateerd zijn aan de grondsoorten. Enkele belangrijke biotopen worden nader belicht in een mycologische kenschets van vijf terreinen.

Het **Drents district** in Groningen wordt gevormd door een voortzetting van de pleistocene zandgronden van Oost-Nederland. Hiertoe behoren ook de zogenaamde veenkoloniën, bestaande uit afgegraven veengronden (dalgronden). Beekdalen, stuwwallen en plekken waar potklei of keileem opduiken verhogen de diversiteit.

De voornaamste bosgebieden van de provincie liggen op de oude zandgronden, in Westerwolde, op de Hondsrug ten zuiden van de stad Groningen en in het zuidelijk Westerkwartier. In Westerwolde en op de Hondsrug zijn enkele redelijk goed ontwikkelde naaldbossen en oude loof- en gemengde bossen. Hier liggen ook een paar snippers heide en enkele venen. Andere biotopen zijn parkachtige terreinen rond borgen en wegbermen met bomen. Bij Ter Apel liggen enkele goede stekelzwammenbermen en is in 2011 een groeiplek van de Indigoboleet (*Gyroporus cyanescens*) ontdekt. Relatief nieuw en deels heel interessant zijn diverse recreatieterreinen rond plassen, natuurontwikkelingsterreinen en sparrenaanplanten.

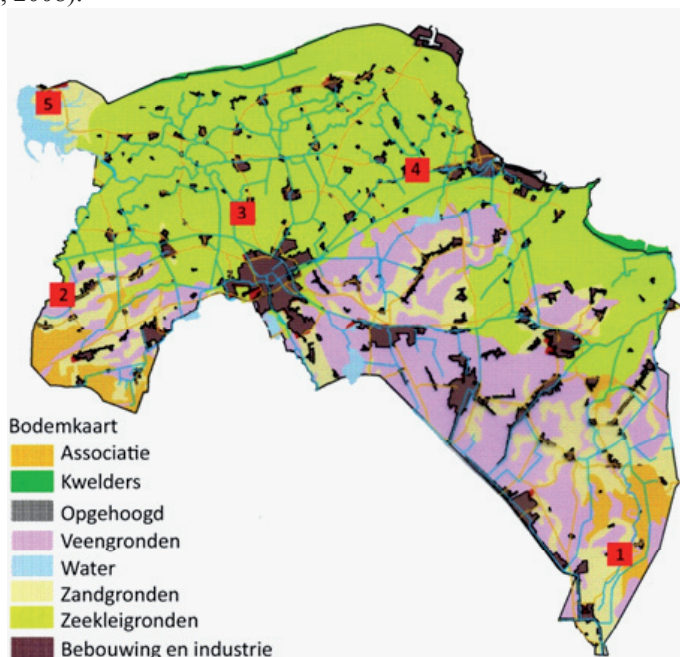
Ter Borg bij Sellinger (locatie 1)

Aan de Ruiten Aa bij Sellinger ligt het natuurgebied Ter Borg. Hier ligt het grootste nog overgebleven heidegebied van Groningen, zo'n 35 ha. Er liggen enkele zeer schrale berkenbosjes in. De heide wordt omgeven door loof-, naald- en gemengd bos, waarin twee plassen liggen. Een deel van het naalddhout is gekapt ten gunste van de heide; het dode hout blijft liggen. De heide wordt begraasd en kleine stukken worden geplagd. Op de heide zijn vondsten bekend van o.a. de Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*), de Heidekleefsteelmycena (*Mycena pelliculosa*), de Heidesatijnzwam (*Entoloma fernandae*) en de Gele en Bruine moeraszwavelkop (*Psilocybe ericaeoides* en *Ps. uda*). In het naaldbos zijn aangetroffen de Dennenslijmkop (*Hygrophorus hypothecus*), de Zwartvoetkrulzoom (*Paxillus atrotomentosus*), de Bosbrandvlamhoed (*Gymnopilus odini*) en het Knobbelsporig pekwammetje (*Tephrocybe ambusta*). Op een dode dennenstam groeiden grote plakaten van de Grauwroze dennenzwam (*Skeletocutis carneogrisea*). Bijzondere mestpaddenstoelen zijn nog niet gevonden maar wel te verwachten.

1. MWG staat voor Mycologische Werkgroep Groningen, een informele werkgroep opgericht door Inge Somhorst, Kor Raangs en Roel Douwes om veldwerk en gegevensverwerking te coördineren.

Het **Laagveendistrict** vormt een smalle strook tussen zand en klei, met vele overgangen waar de grondsoorten kriskras door elkaar en over elkaar heen lopen. Met name in het Westerkwartier, maar ook ten oosten en zuidoosten van de stad Groningen, ligt een aantal natte gebieden waarin nog goed ontwikkelde moerassen en moerasbossen te vinden zijn. Met de paddenstoelen uit deze milieus gaat het in Nederland nog steeds bergafwaarts (Arnolds & Veerkamp, 2008).

Figuur 2. Bodemkaart van Groningen, met ligging van de in de tekst besproken terreinen. (Bron: provincie Groningen 1996)

De Petten bij Peebos (Doezumermieden) (locatie 2)

Aan het riviertje de Lauwers, die hier de grens tussen Groningen en Friesland vormt, beheert SBB een vrij goed geconserveerd petgatencomplex. De petgaten zijn deels verland, waardoor allerlei overgangen zijn ontstaan tussen water, moeras en moerasbossen met wilg en els. Er zijn (veenmos)rietlanden en kruidige oeervegetaties. Op het veenmos groeien het Vlokkig en Kaal veenmosklokje (*Galerina paludosa* en *G. tibiicystis*) en de Veenmosgrauwkap (*Tephroclype palustris*). In het rietland pronken Rietmycena (*Mycena bel-liae*) en Lisdoddefranjehoed (*Psathyrella typhae*) op overjarige stengels. De moerasbosjes bestaan voornamelijk uit wilg en wat els. Dit is het biotoop van een scala aan mycorrhiza-vormers zoals gordijnzwammen, zompzwammen, vaalhoeden, melkzwammen en russula's, waaronder de Elzenrussula (*Russula alnetorum*), de Lila melkzwam (*Lactarius lilacinus*), de Violetvlekkende moerasmelkzwam (*L. aspidius*) en de Valse satijnvezelkop (*Inocybe paludinella*). Op wilgentakken groeit het fotogenieke Egelzwammetje (*Phaeomarasmium erinaceus*). De voormalige legakkers hebben zich ontwikkeld tot schrale natte hooilandjes. Hier vinden we wasplaatjes waaronder het Papegaaizwammetje (*Hygrocybe psittacina*) en

de Hooilandwasplaat (*H. aurantioviscida*) die zijn naam eer aan doet. Bijzonder is ook de vondst van het Schelprechttertje (*Omphalina acerosa*), een grijs schelpvormig trechterzwammetje van natte hooilanden.

Een groot deel van Groningen behoort tot het **Noordelijk kleidistrict**. Hier ligt zeeklei aan het oppervlak. Het verst landinwaarts ligt oude of zware zeeklei. Van jongere oorsprong is de zavelklei of lichte klei, een zandige klei met een betere structuur dan zware klei. Aan het agrarisch gebruik kan aardig worden afgeleid om welk type klei het gaat. Grofweg kan gezegd worden dat de weidegebieden op de zware klei liggen. Op de zavelklei worden o.a. bieten en granen verbouwd en op sommige plekken is er zelfs bollenteelt.

Ook al is dit kleigebied voornamelijk agrarisch ingericht, het bezit een schat aan kerkhoven, borgen, heerden en wegbermen met mycorrhizavormende bomen. In deze biotopen vinden we onder andere soorten die bekend zijn uit het rivierkleigebied. Op de kerkhoven worden zoveel leuke soorten gevonden dat we er een hele *Paddenstoelennieuws uit Groningen* aan gaan wijden.

Bij veel dorpen zijn recreatiebosjes aangelegd, die nu enkele tientallen jaren oud zijn en een eigen mycoflora beginnen te ontwikkelen, waarbij ook de aphyllophorales goed vertegenwoordigd zijn. Tenslotte vermelden we hier nog de zeedijken, die een zeer eigen mycoflora kunnen hebben met typische soorten als de Grijze knotszwam (*Clavaria daulnoyae*), het Rietbreeksteeltje (*Conocybe utriformis*), de Grote en de Bruine trechtersatijnzwam (*Entoloma costatum* en *E. sericioides*) en de Wasplaatmycena (*Hemimycena mairei*).

Wierumerschouwsterweg (locatie 3)

De Wierumerschouwsterweg loopt door het Rietdiepgebied ten westen van Adorp. Het is een regionale weg met aan weerszijden abelen op rijke kleibodem. Elk jaar weer zijn hier veel Populiermelkzwammen (*Lactarius controversus*), Vaaggegordelde melkzwammen (*Lactarius evosmus*), Kruipwilgrussula's (*Russula persicina*) en Harde populierboleten (*Leccinum duriusculum*) te zien. In sommige jaren in zulke grote aantallen, dat ze zelfs haastige automobilisten nauwelijks kunnen ontgaan. Ook de Tweegeurrussula (*Russula clariana*), de Rosse populierboleet (*Leccinum rufum*), de Gegordelde gordijnzwam (*Cortinarius trivialis*) en de Grijze slanke amaniet (*Amanita vaginata*) staan er, zij het in veel kleinere hoeveelheden. En afgelopen jaar is ook de aanwezigheid van de Vergelende netspoorrussula (*Russula elegans*) (afbeelding 3) vastgesteld. Deze volgens het Basisrapport Rode Lijst 2008 bedreigde en weinig bekende soort is inmiddels ook gevonden op de klei bij populieren in Zeeland en Noord-Holland en op een tweede plek in Groningen (Arnolds & Veerkamp, 2008).

Landgoed Ekenstein en borg Rusthoven (locatie 4)

Ten westen van Appingedam aan het Damsterdiep is een kilometerhok met twee borgterreinen. Rusthoven heeft een brede abelensingel. Achter de tot hotel verbouwde borg Ekenstein ligt een vochtig parkbos met o.a. linde, eik en hazelaar op zware klei.

Tijdens een inventarisatie, eind augustus van afgelopen jaar, werden 139 soorten gevonden. Twintig van de gevonden soorten bleken op de lijst met de drie groepen mycorrhizasoorten uit het Mycologisch Fluviatiel District te staan (Veerkamp et al., 1994). De Goudporieboleet (*Boletus impolitus*), Wortelende boleet (*Boletus radicans*), Fijnschubbig gordijnzwam (*Cortinarius psammocephalus*) (afbeelding 4), Bruine kleibosgordijnzwam (*C. nemorensis*), Rode kleibosmelkzwam (*Lactarius ichoratus*), Wijnpurperen russula (*Russula vinosopurpurea*) en Streephoedridderzwam (*Tricholoma sejunctum*) staan zelfs

Figuur 3. *Vergelende netspoorrussula* (*Russula elegans*). (Foto: Kor Raangs)

bij de soorten die het sterkst aan rivierklei zijn gebonden. Verder konden vijf soorten wasplaten genoteerd worden waaronder de Hooilandwasplaat (*Hygrocybe aurantioviscida*), de Wantsenwasplaat (*Hygrocybe obrussea*) en de Grauwe wasplaat (*Hygrocybe unguinosa*).

Het **Waddendistrict** bestaat, ruim genomen, uit de duin- en kweldergebieden van Rottumeroog en Rottumerplaat, de kwelders langs de waddenzeedijk en de jonge nog kalkrijke zandgronden van de Lauwersmeer met onder andere loof- en naaldbos, kruipwilgstruweel, wilgenstruweel, schrale graslanden en natte duinvalleien waar tal van bijzonderheden te vinden zijn. Het opgespoten zand in de Eemshaven, ooit een aantrekkelijk paddenstoelengebied, wordt in hoog tempo volgebouwd.

Lauwersmeer, Ballastplaat (locatie 5)

Het onvolprezen Lauwersmeer wordt hier geïllustreerd aan de hand van een kilometerhok op de Ballastplaat. Het bestaat voor de helft uit water en ruim een kwart ruig grasland. Het resterende deel bestaat uit vrij jong loof-, naald- en gemengd bos afgewisseld met schrale kalkrijke natte graslandjes met kruipwilgstruweel en elzen- en berkenopslag. Langs de bosranden in het kale zand staan in de lente talloze kluifzwammen. Zes soorten zijn er waargenomen waaronder de Bokaalkluifzwam (*Helvella acetabulum*), de Zwarte schotelkluifzwam (*H. corium*), de Grote schotelkluifzwam (*H. queletii*) en de Nonnenkapkluifzwam (*H. spadicea*) die er bij duizenden kan staan. Ook het Zandputje (*Geopora arenicola*) en de Zeeduinchampignon (*Agaricus devoniensis*) voelen zich thuis in het kale zand. Hoewel het bos nog jong is komen hier al veel mycorrhizasoorten voor, deels ook op de schrale graslanden met wilg, els en berk. Behalve de kluifzwammen zijn met name bruinspoorders goed vertegenwoordigd: 16 soorten gordijnzwammen, 11 soorten vezelkoppen waaronder de Kleine duinvezelkop (*Inocybe vulpinella*), 6 soorten vaalhoeden waaronder de Zoete vaalhoed (*Hebeloma senescens*) en 4

Figuur 4. *Fijnschubbige gordijnzwam* (*Cortinarius psammocephalus*). (Foto: Kor Raangs)

soorten zompzwammen waaronder de Bittere zompzwam (*Alnicola amarescens*). Russula's en melkzwammen (respectievelijk 7 en 6 soorten) zijn minder talrijk. Bijzonder is wel een vondst van de Spikkelsneerussula (*Russula illota*), een soort van eik op rijkere zandgrond. Tussen elzenopslag op een nat schraalland is in 2011 de Elzenboleet (*Gyrodon lividus*) gevonden. Het aantal houtsoorten is nog niet zo groot. Vermeldenswaard zijn de Schelpsatijnzwam (*Entoloma byssisedum*), de Knolvoethertenzwam (*Pluteus plautus* f. *plautus*) en het Vals judasoor (*Auriculariopsis ampla*), die in de noordelijke provincies weinig voorkomt. Het Pukkelsporig wimperzwammetje, dat luistert naar de wetenschappelijke naam *Scutellinia patagonica*, lijkt de weg volledig kwijt te zijn.

Buiten de hier genoemde biotopen zijn diverse andere gebiedjes het bezoeken waard. We noemen de Hortus in Haren, de meest soortenrijke plek van Groningen, heemtuinen en arboreta en voormalige slibdepots langs de kanalen.

Tijdens de werkweek van 20 tot 28 oktober zal een bezoek aan veel van dit soort verspreid liggende pareltjes op het programma staan. Mis het niet!

Met veel dank aan Roeland Enzlin en Roel Douwes voor inhoudelijke adviezen en controle van de tekst.

Literatuur

- Arnolds, E. & Veerkamp, M. 2008. Basisrapport Rode lijst Paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Chrispijn, R., Douwes, R., Enzlin, R., Ozinga, W. & Sieben, H. 1989–1997. Niet gepubliceerde gegevens betreffende de inventarisatie van Groningen.
- Enzlin, R. 1993. Bempje pikken en vlekje wegwerken, Verslag werkweek 1990 Oost-Groningen, NMV.
- Veerkamp, M.T., Keizer, P.J. & Dool, E. van den, 1994. Kleipaddenstoelen I. Coolia 37: 136–145.
- Bodemkaart van Nederland, Blad 7 West Groningen, Stichting Bodemkartering uitgave 1973.
- Bodemkaart van Nederland, Blad 7 Oost Groningen, Blad 8 Nieuweschans, Stichting Bodemkartering uitgave 1986.

